Utrecht, 1 oktober 2010
Pythagoraslaan 101
Tel. 030-2589111

Afdeling : AVV
Nummer : 80870D62

Onderwerp: Schriftelijke vragen ex art. 47 RvO aan het College van GS, gesteld door Wanda Bodewitz van de Partij voor de Dieren betreffende onderzoek naar schade door meerkoeten door SOVON (d.d. 1 oktober 2010)

Onderwerp: Schriftelijke vragen ex art. 47 RvO aan het College van GS, gesteld door Wanda Bodewitz van de Partij voor de Dieren betreffende onderzoek naar schade door meerkoeten door SOVON (d.d. 1 oktober 2010)

Geacht college van gedeputeerde staten,

Toelichting

De Partij voor de Dieren heeft SOVON Vogelonderzoek Nederland gevraagd een analyse uit te voeren van de schade door meerkoeten in de provincie Utrecht. Het aantal schademeldingen en het aantal meerkoeten dat jaarlijks geschoten wordt, lijkt niet in verhouding. In 2007 is er bijvoorbeeld door slechts 15 eigenaren schade gemeld, terwijl van september 2007 tot april 2008 928 meerkoeten zijn geschoten.

Naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek wil de fractie van de Partij voor de Dieren de volgende vragen stellen:

Uit het onderzoek blijkt dat de correlatie tussen de getaxeerde schade en het aantal meerkoeten in het gebied zwak is. In gebieden waar veel schade wordt vastgesteld, leven niet per definitie grotere groepen meerkoeten. Kijkend naar de hele provincie kan ook geconcludeerd worden dat er geen correlatie bestaat tussen het aantal meerkoeten en de getaxeerde schade. Uit de jaarverslagen 2008 en 2009 van de Faunabeheereenheid volgt:

Jaar	Aantal meerkoeten	Getaxeerde schade
2005	17.488	1.674
2006	14.621	3.313
2007	10.062	8.534
2008	14.188	1.544
2009	12.815	3.013

In 2005 is het hoogste aantal meerkoeten geteld, maar was sprake van relatief weinig schade, terwijl in 2007 relatief weinig meerkoeten geteld zijn en de getaxeerde schade heel hoog was.

1. Kunt u uiteenzetten op welke gronden getaxeerde schade in verband wordt gebracht met meerkoeten?

   In de ontheffing van 9 maart 2009 die verleend is aan Stichting Faunabeheereenheid Utrecht, wordt de jacht op meerkoeten toegestaan t/m 1 maart 2014. De ontheffing geldt voor de hele provincie, terwijl maar in een beperkt deel daarvan sprake is van schade door meerkoeten. In het Faunabeheerplan 2009-2014 staat: 'de meeste schademeldingen (8 van de 11) komen uit de WBE Tussen Vecht & Oude Rijn'.

2. Kunt u uitleggen waarom afschot in de gehele provincie wordt toegestaan, terwijl duidelijk is dat 'belangrijke schade' door meerkoeten maar in een beperkt deel van de provincie gemeld wordt?

   Een mogelijke conclusie die uit het onderzoek voortvloeit, is dat eigenaren van percelen alleen schade melden wanneer er door aanwezigheid van zowel ganzen als meerkoeten dusdanig veel schade geleden is dat declaratie de moeite waard is. De schade door meerkoeten alleen zou niet omvangrijk genoeg zijn.

3. De meerkoeten lijken niet de enige veroorzakers van schade, in hoeverre is het aannemelijk dat zij 'belangrijke schade', als in artikel 68 Flora- en Faunawet, veroorzaken?

   In het onderzoek wordt gesteld dat nooit is aangetoond dat verjaging d.m.v. afschot effectiever is dan andere verjagingsmethoden. Afschot zou daarnaast in het geval van de meerkoet niet effectief zijn, omdat er continue een hoge toevoer van vogels uit Oost- en Noord-Europa plaatsvindt. Daarbij is de meerkoet zeer talrijk, waardoor de afschotinspanning continue zeer hoog moet zijn. Tot slot treedt ook bij ondersteunend afschot vaak gewenning op. De meerkoeten worden niet meer afgeschrikt door de geweerschoten.

4. Kunt u aantonen dat afschot van meerkoeten leidt tot schadereductie?

   Het SOVON onderzoek geeft enkele suggesties voor diervriendelijke preventie van schade aan graspercelen door meerkoeten. Voorbeelden zijn de FireFly Bird Diverter, afschrikken op het open water, afrasteren van percelen en het creëren/bevorderen van ruige oevervegetatie.

De schade door meerkoeten lijkt steeds door dezelfde eigenaren gemeld te worden. Hierbij een kort overzicht van het aantal eigenaren dat de afgelopen jaren een schadeclaim heeft ingediend:

Jaar	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Aantal schadeclaims	18	13	15	15	9	20

* opmerking: voor sommige schademeldingen is de schade op 0 getaxeerd, het kan hierbij gaan om schade waarvan bij taxatie bleek dat deze toch niet door meerkoeten veroorzaakt is of om invoerfouten. Het gaat hierbij om 14 gevallen verdeeld over alle jaren.

5. Door afrastering van het perceel en aanpassing van de oevervegetatie kunnen deze eigenaren meerkoeten weren. Deelt u onze mening dat het veel efficiënter is als meerkoeten op deze manier worden geweerd dan wanneer afschot op grotere schaal plaatsvindt?

6. Bent u bereid de mogelijkheden van de diervriendelijke methoden te onderzoeken en deze in de toekomst in te zetten om meerkoeten te weren? Zo ja, bent u tevens bereid de ontheffing voor afschot in te trekken of in ieder geval de reikwijdte van deze ontheffing aan te passen?

Namens de fractie van de Partij voor de Dieren en hoogachtend,

Wanda Bodewitz,

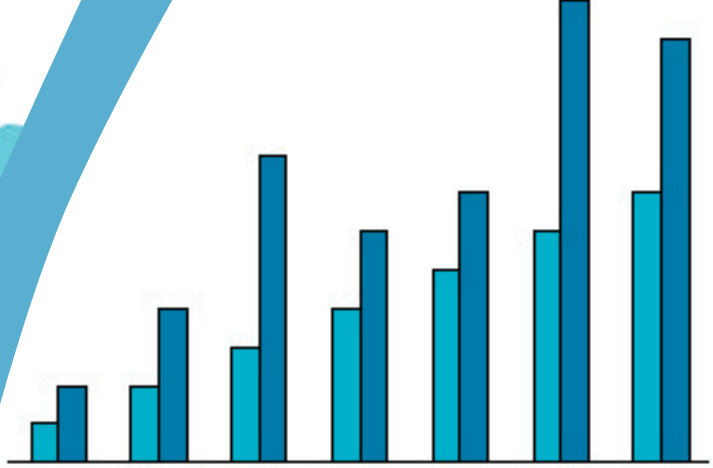

SOVON Vogelonderzoek Nederland

info@sovon.nl
www.sovon.nl
024-6848111

Analyse van schade door Meerkoeten in de Provincie Utrecht

Maartje Liefting & Berend Voslamber

m.m.v. Lara Marx, Erik van Winden en Caspar Hallmann

SOVON-notitie 2010-106
Deze notitie is opgesteld op verzoek van de Partij voor de Dieren

COLOFON

Dit rapport is samengesteld in opdracht van de Partij voor de Dieren

© SOVON Vogelonderzoek Nederland 2010

SOVON Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
e-mail: info@sovon.nl

Wijze van citeren: Liefting M., & Voslamber B. 2010. Analyse van schade door Meerkoeten in de Provincie Utrecht. SOVON-notitie 2010-106. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Inhoudsopgave

1. Inleiding 2
2. Algemene informatie Meerkoet 2
3. Schade 3
4. Methode 3
5. Resultaten 4
6. Conclusie & Discussie 10
7. Suggesties diervriendelijke preventie 12
8. Literatuur 14

Bijlage: Kaarten met verspreiding Meerkoeten en getaxeerde schade binnen de Provincie Utrecht (2004-2009)

1. Inleiding

Meerkoeten komen bijna overal in Nederland voor. De groepen die zich in de winter vormen zitten echter sterk geclusterd en hebben ook een sterke voorkeur voor bepaalde typen habitat. Wanneer grote groepen op graslanden verblijven kan hierbij schade aan het gewas optreden. Ook in de provincie Utrecht treedt schade op door Meerkoeten, voornamelijk op graslanden. De verspreiding van Meerkoeten in de winter lijkt echter veel groter dan het aantal locaties waar schade gemeld wordt. SOVON Vogelonderzoek Nederland heeft in opdacht van de Partij voor de Dieren een korte verkenning gedaan van de meespelende factoren. In onderhavig rapport wordt onderzocht waarom de schade slechts zeer lokaal optreedt en of dit verklaard kan worden door eigenschappen van de locatie waar de schade optreedt (zoals o.a. de ligging en andere onderscheidende kenmerken). Ook wordt een doorkijk gegeven naar de mogelijkheden die er zijn ter voorkoming van de schade, waarbij de nadruk ligt op diervriendelijke methoden.

2. Algemene informatie Meerkoet

De Meerkoet (*Fulica atra*) is een algemeen voorkomende vogelsoort die het hele jaar door aanwezig is (Bijlsma et al. 2000). De Nederlandse Meerkoeten zijn grotendeels standvogel die het hele jaar min of meer in het broedgebied verblijven. Een klein deel (vooral jongen) overwintert tot in Frankrijk en Spanje (Speek & Speek 1984). In het najaar komen grote aantallen Meerkoeten uit Noord- en Noordoost-Europa naar West-Europa. Meerkoeten zijn voornamelijk herbivoor en ze foerageren zowel onder water (waterplanten) als op land (o.a. grassen). In de zomermaanden wordt nog relatief veel dierlijk materiaal gegeten, maar in de overige maanden bestaat het dieet voornamelijk uit plantaardig materiaal (Bopp 1959) al kunnen ze lokaal ook schelpdieren eten (o.a. Driehoeksmosselen). In het najaar foerageren pleisterende groepen Meerkoeten zowel op waterplanten als op grasland. In de loop van het najaar raken de vegetaties van waterplanten uitgeput en worden de vogels vrijwel uitsluitend op graslanden aangetroffen (Bijlsma et al. 2000).
Na het broedseizoen komen Meerkoeten in groepen bij elkaar. Deze groepsvorming begint aan het eind van de zomer tot in het najaar waarna zich ook de trekvogels vanuit het oosten zich bij de groepen voegen. Deze groepen hebben sterk de voorkeur voor gebieden met grote wateren met veel onderwaterplanten en graslandgebieden met wateren, vaarten en grotere sloten. In het voorjaar vallen de groepen weer uiteen in vogels die een territorium afbakenen en vogels die weer richting het noorden en oosten van Europa trekken. Op grote wateren ligt de piek in de aantallen veelal in het najaar, in de graslandgebieden in de wintermaanden.
Naast de aanwezigheid van het geprefereerde voedsel dient ook genoeg open water in de directe omgeving aanwezig te zijn waar Meerkoeten heen vluchten bij gevaar. Van belang hierbij is dat de vluchtroute vrij van obstakels is zoals hoge oeverbegroeiing en hekwerken (Gerritse 1976). Daarnaast hebben gebieden met een glooiende oever de voorkeur boven gebieden met steile of beschoeide oevers, al laten Meerkoeten zich hier niet door tegen houden.

3. Schade

Schade aan grasland bestaat uit vraat, verslemping van de bodem en vervuiling van de percelen. Deze schade treedt met name vanaf de late herfst en gedurende de hele winterperiode op. In die periode verblijven Meerkoeten in (zeer)grote groepen op het grasland. Vanwege een veranderende dieetkeuze neemt het risico op schade aan grasland vanaf het begin van het voorjaar tot aan het einde van de herfst af (Bron; Faunabeheerplan Utrecht 2009-2014).
In de Provincie Utrecht wordt ieder jaar schade door Meerkoeten aan graslanden gemeld. De hoeveelheid schade (zowel in hectares als in euro's getaxeerd en uitgekeerd schadebedrag) varieert tussen jaren (zie onderstaande tabel). Over de periode 2004-2009 is vanaf 52 adressen (dus niet percelen) schade gemeld. Hiervan hebben 32 adressen een eenmalige melding gedaan. Op 15 adressen is in 2-3 jaren melding gemaakt, op 4 adressen 4-5 keer en op 1 adres is 6 keer melding gemaakt. In dit laatste geval trad de schade op in 3 verschillende jaren, dus op verschillende percelen per jaar.

Meldingsjaar	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Totaal getaxeerd bedrag (€)	€ 1.635	€ 1.674	€ 3.313	€ 5.073	€ 1.544	€ 3.013
Totaal uitgekeerd bedrag (€)	€ 1.478	€ 989	€ 1.006	€ 3.648	€ 1.101	€ 808
Aantal schademeldingen*	18	13	15	15	9	20

* opmerking; voor sommige schademeldingen is de schade op 0 getaxeerd, het kan hierbij gaan om schade waarvan bij taxatie bleek dat deze toch niet door Meerkoeten is veroorzaakt, of om invoerfouten. Het gaat hierbij om 14 gevallen verdeeld over alle jaren. (bron: Faunafonds, bijgewerkt tot januari 2010)

De Meerkoet is beschermd in het kader van de Flora- en faunawet. Op grond van artikel 65 Flora- en faunawet heeft de Provincie vrijstelling verleend op het verbod van verontrusten van Meerkoeten in de gehele provincie, behalve in ganzenopvanggebieden. De vrijstelling strekt alleen tot het voorkomen van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren.
Ter voorkoming van schade aan gewassen kan de Provincie ontheffing verlenen op grond van artikel 68 van de wet voor het doden van Meerkoeten. In de voorgaande jaren is met name gebruik gemaakt van verjaging met gebruikmaking van afschot om de effectiviteit te verhogen (Faunabeheerplan Utrecht 2009-2014).

4. Methode

Om iets te kunnen zeggen over de verspreiding van schade aan percelen en het voorkomen van Meerkoeten zijn gegevens van het Faunafonds vergeleken met telgegevens van SOVON Vogelonderzoek Nederland. De telgegevens van de midwintertelling (januari) zijn gebruikt, omdat dit de periode is waarin ook de meeste schade wordt gemeld en dit de enige maand is met een vrijwel dekkende telling van de hele provincie. Watervogeltelgebieden hebben echter niet dezelfde begrenzing als de postcodegebieden waarbinnen de schade is gemeld. Hier is voor gecorrigeerd door te kijken naar de mate van overlap en eventueel gegevens aan een bepaald postcodegebied toe te kennen. Er zijn, met behulp van GIS, kaarten gemaakt waarin de schade en aantallen Meerkoeten zijn weergegeven en er is een statistische analyse uitgevoerd waarbij de correlatie tussen beide parameters is berekend in het programma R.

Vervolgens is een bezoek gebracht aan een aantal gebieden binnen de Provincie Utrecht om in beeld te brengen hoe schadepercelen zich mogelijk onderscheiden van overige percelen in de omgeving. Ook zijn een aantal gebieden bezocht waar wel Meerkoeten worden geteld maar geen schade wordt gemeld. De schadepercelen zijn bekeken in juni 2010, in deze tijd van het jaar is de schade niet meer zichtbaar en zijn ook geen groepen Meerkoeten meer aanwezig. In het gebied zijn nu alleen nog broedende Meerkoeten waargenomen. Het bezoek moet ook vooral gezien worden als een algemene inschatting van de kenmerken van het gebied.

5. Resultaten

In figuur 1 is de totale getaxeerde schade over de jaren 2004-2009 per postcodegebied weergegeven en tevens de maximale aantallen getelde Meerkoeten in de maand januari. In deze figuur zijn alle gegevens van 2004-2009 gecombineerd, voor de figuren per jaar wordt naar de bijlage verwezen.

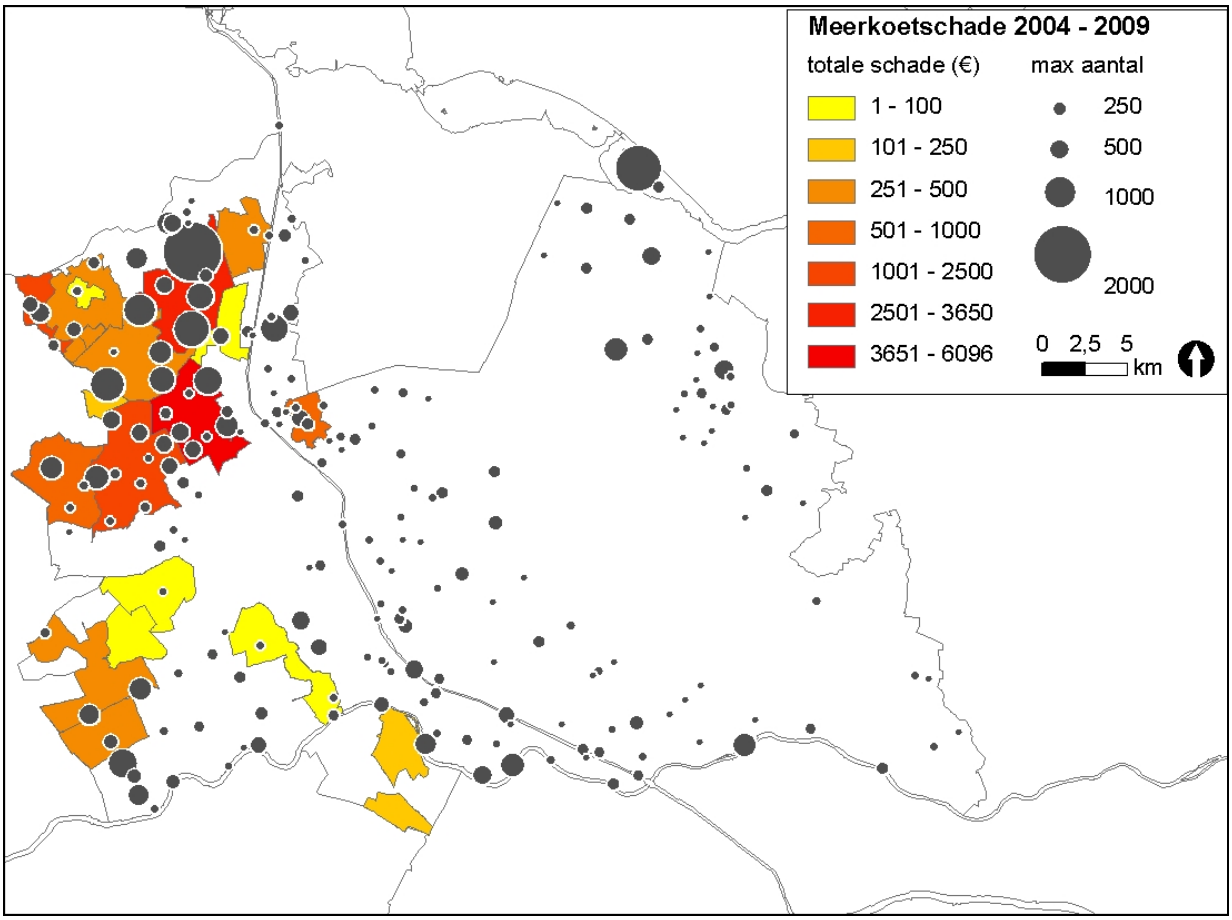

Figuur 1. De totale getaxeerde schade per postcode gebied en de maximale aantallen Meerkoeten geteld in januari voor de periode 2004-2009.

Binnen de Provincie Utrecht worden in de gebieden waar schade wordt gedeclareerd ook de hoogste aantallen Meerkoeten geteld. Om dit verband te toetsen is ook de correlatie berekend tussen de hoeveelheid getaxeerde schade en de aantallen getelde Meerkoeten.

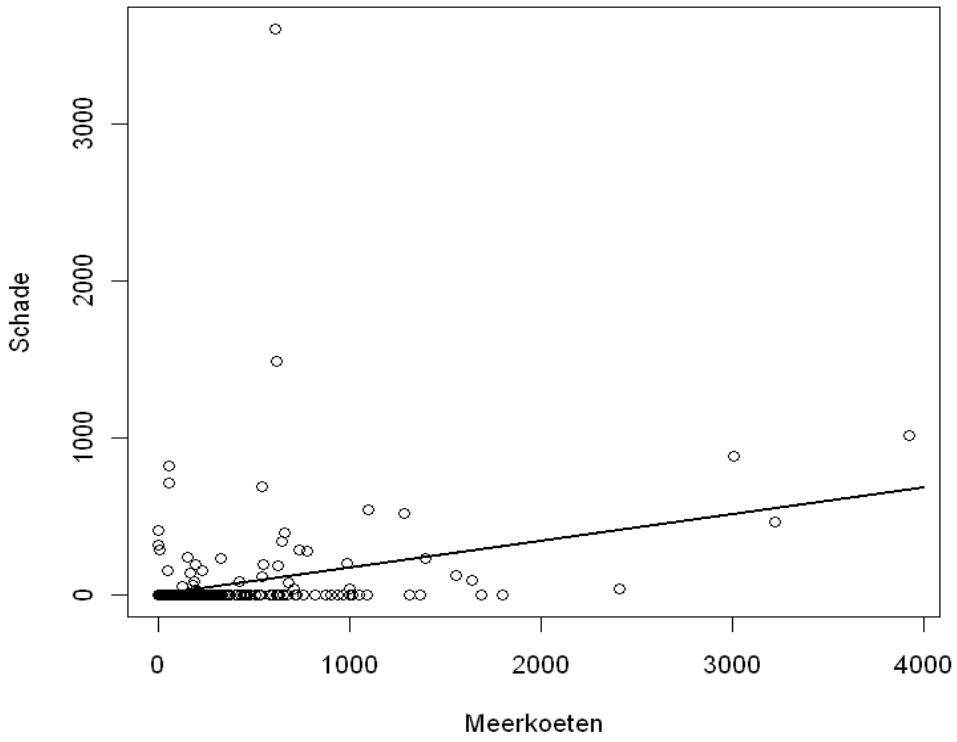

Figuur 2. De getaxeerde schade (€) per postcodegebied gecorreleerd met het aantal Meerkoeten dat in januari in het corresponderende watervogeltelgebied is geteld (R^2 = 0.27, p < 0,0001). Elke combinatie postcodegebied-jaar-schade (ook nulschade) geeft een punt in de figuur.

Zoals figuur 2 laat zien is er een zwakke correlatie tussen de getaxeerde schade en het aantal Meerkoeten dat in januari in het gebied is geteld. Het verband wordt echter wel sterk bepaald door een paar losse punten. Omdat er per jaar relatief weinig schade door Meerkoeten gemeld wordt is alle data van 2004 t/m 2009 in de analyse meegenomen om toch een betrouwbare correlatie analyse te kunnen doen.

Tijdens het bezoek aan de regio is in eerste instantie gekeken naar een mogelijke verklaring van de verspreiding van schade binnen de Provincie Utrecht. Zo worden in de omgeving van Schalkwijk en Amersfoort grote aantallen Meerkoeten geteld, maar wordt er in deze regio nooit schade aan percelen gedeclareerd. In de polders tussen Eemnes, Amersfoort en het Eemmeer wordt wel vaak melding gemaakt van schade door Kolgans, Grauwe Gans, Kleine Zwaan en Smient. Tijdens het bezoek aan deze polders was te zien dat de weilanden een geschikte bron van voedsel kunnen vormen maar dat de sloten hier over het algemeen veel smaller zijn dan in de regio's met meer schademeldingen door Meerkoeten. Ook zijn er veel meer afrasteringen aanwezig rondom de percelen (zie figuur 3). Tevens worden de graspercelen van de polders rondom Schalkwijk veelvuldig omzoomd door bomenrijen en afgewisseld met boomgaarden (zie figuur 4) en percelen met andere gewassen dan grasland.

Figuur 3. Polder Zeldert

Figuur 4. Polder Schalkwijk

Daarna is binnen de regio's met veel schademeldingen gekeken wat deze regio's zo aantrekkelijk maakt voor Meerkoeten en waarom bepaalde percelen hierbij de voorkeur hebben. Eerst is het gebied rondom Vinkeveen, Kockengen, Zegveld, Kamerik en Portengen bezocht, vervolgens de weilanden rondom Polsbroek en Montfoort. In de omgeving van Vinkeveen en Kockengen zijn bijzonder veel geschikte percelen aanwezig. Het gebied kenmerkt zich door zeer voedselrijke graslanden met brede sloten en flauwe oevers (figuren 5 t/m 7). De percelen waar schade wordt gemeld verschillen niet opvallend van naburige percelen maar hebben wel alle positieve eigenschappen die het perceel aantrekkelijk maken voor grote groepen Meerkoeten. Ook liggen de schadepercelen typisch ver van wegen, dorpskernen en andere verstoringsbronnen.

Figuur 5 Omgeving Wagendijk, Kockengen

Figuur 6. Omgeving Teckop

Figuur 7. Omgeving Spengen

In de omgeving van Polsbroek waren ook aantrekkelijke graslanden voor groepen Meerkoet aanwezig. In deze omgeving leken de schadepercelen niet sterk af te wijken van de naburige percelen (figuur 8). Ook hier liggen veruit de meeste percelen (ook de schadepercelen) relatief geïsoleerd van verstoringsbronnen. Polsbroek is een typisch lintdorp langs een wetering waarbij alle boerderijen langs de doorgaande weg liggen en de graslanden achter de boerderijen van het dorp af liggen.

Figuur 8. Omgeving Polsbroek

6. Conclusie & Discussie

Er bestaat een zwak verband tussen het aantal getelde Meerkoeten in januari en de hoeveelheid getaxeerde schade binnen de Provincie Utrecht (zie figuur 2).

De locaties waar wel Meerkoeten zijn geteld maar geen schade door Meerkoeten wordt gemeld lijken zich vooral te onderscheiden van de regio's met veel schade in de breedte van de sloten en perceelafscheidingen. Op grond van deze eigenschappen is het mogelijk dat Meerkoeten niet de voorkeur hebben voor deze graslanden, maar bij voorkeur dichter bij het Eemmeer, de oevers van de Eem en de uiterwaarden van de Lek verblijven. Dat er op deze gronden geen schade wordt gemeld kan verschillende redenen hebben, bijvoorbeeld doordat de gronden eigendom zijn van terreinbeherende organisaties die geen schade ondervinden of melden. Ook is het aannemelijk dat Meerkoeten in deze omgeving in kleinere groepen op de graslanden verblijven waardoor de schade beperkt en mogelijk onopgemerkt blijft. Op grond van de huidige kennis kunnen hier alleen voorzichtige conclusies getrokken worden, maar dat de eigenschappen van de graslanden hier bepalend in zijn lijkt aannemelijk.

Binnen regio's met veel getaxeerde schade komen grote aantallen Meerkoeten voor in de winter. Dat er door grote groepen schade wordt aangericht is niet vreemd in deze gebieden. Het is ook goed te verklaren waarom de omgeving van Vinkeveen (en Kockengen, Zegveld, Portengen, etc) en Polsbroek/Montfoort een grote aantrekkingskracht op Meerkoeten uitoefent. Binnen het gebied komen alle ideale eigenschappen bij elkaar, namelijk grote brede wateren en sloten met veel waterplanten, flauwe oevers met relatief weinig hoge begroeiing of hekwerken en zeer voedselrijk grasland (zie ook Gerritse 1976).

Waarom op bepaalde percelen binnen deze gebieden vaker schade wordt gemeld dan op andere percelen is deels te verklaren door het feit dat op deze percelen alle ideale eigenschappen gecombineerd worden. Het naburige perceel kan ook heel geschikt zijn, maar als daar net een beetje meer oeverbegroeiing aanwezig is kan dit verklaren waarom de groep zich toch niet daar ophoudt. Opmerkelijk is hierbij wel de schade in de omgeving van de Demmerikse kade in Vinkeveen. Hier wordt regelmatig schade gemeld terwijl de oevers relatief meer hoge begroeiing hebben dan oevers in andere delen van Vinkeveen. Hier speelt ook zeer waarschijnlijk plaatstrouw mee, Meerkoeten groeperen graag op gebieden die ze kennen (Gerritse 1976). Toch wordt ook niet ieder jaar op hetzelfde perceel schade gemeld, er speelt dus ook deels een toevalscomponent mee. De groep blijft liever bij elkaar en kiest van alle geschikte en mogelijk vertrouwde percelen er toevallig een uit. Tussen de geschikte wordt ook nog wel per winter gewisseld zodat er op verschillende plekken schade kan ontstaan. Dit gedrag valt niet te voorspellen.

Tenslotte kan nog meespelen dat eigenaren van percelen waarop schade door Meerkoeten is ontstaan, alleen schade melden wanneer er door een combinatie van ganzen en Meerkoeten dusdanig veel schade is ontstaan dat het de moeite van het declareren waard wordt. Ook kan onwetendheid over schaderegelingen meespelen waarom op sommige 'risicovolle' percelen toch nooit schade wordt gemeld. Het is bijvoorbeeld opmerkelijk dat er niet meer schade wordt gemeld in de omgeving van Polsbroek en Montfoort aangezien hier zeer geschikte percelen aanwezig zijn, en tevens veel Meerkoeten in de omgeving worden waargenomen. Naar deze factoren zou gericht meer onderzoek moeten plaatsvinden om hierover een sluitende conclusie te kunnen geven.

Concluderend kan gesteld worden dat er voor de verspreiding van Meerkoeten en hiermee gepaard gaande schade aan graslanden binnen de Provincie Utrecht een aantal verklarende factoren te noemen zijn; de ideale kenmerken van het gebied (en bepaalde percelen in het bijzonder), plaatstrouwheid van groepen Meerkoeten, een toevalscomponent welk perceel in welk jaar de voorkeur heeft, verschillen in bereidheid om schade te melden of kennis van schaderegeling.

Met de gegevens die voor dit onderzoek beschikbaar waren kan geen eenduidige conclusie getrokken worden over welke factoren het belangrijkst zijn, behalve dat het hier om een combinatie van bovengenoemde factoren gaat.
De gegevens zijn nu ook sterk gericht op plekken met gemelde schade, terwijl gerichte kennis van percelen en gebieden waar geen schade is gemeld ontbreekt. Er is nu wel in dergelijke gebieden gekeken naar eigenschappen van de omgeving, maar hier bevindt zich nog wel een blinde vlek.

7. Suggesties diervriendelijke preventie

Momenteel bestaat het beheer van Meerkoeten uit verjaging met gebruikmaking van ondersteunend afschot om de effectiviteit te verhogen (Faunabeheerplan Utrecht 2009-2014). Voordat hiertoe wordt overgegaan wordt van de grondgebruiker verwacht dat deze de dreigende schadesituaties onderkent en preventieve maatregelen treft (voor een behandeling van voorgestelde maatregelen zoals vogelverschrikkers, vlaggen, ballonnen, flitsmolens, knalapparaat e.a. zie Oord 2009, Handreiking Faunaschade).

Populatiebeheer middels afschot (grotere aantallen dan bij alleen *ondersteunend* afschot) lijkt geen succesvolle maatregel op de lange termijn, aangezien er veel vogels vanuit Noord- en Oost-Europa zich bij de wintergroepen voegen en er dus altijd een hoge toevoer van vogels is. Bovendien is Meerkoet een zeer talrijke vogel in Nederland zodat de afschotinspanning continue zeer hoog gehouden moet worden om een klein effect op de populatie te kunnen zien (van der Jeugd et al 2006). De kosten die dit met zich meebrengt zijn onevenredig hoog.

Ook de genoemde afschrikmiddelen zijn beperkt succesvol, deels omdat er snel gewenning optreedt (zie ook Gerritse 1976 voor gewenning bij Meerkoeten en Conover & Chasko 1985, Summers & Hillmann 1990 voor gewenning bij ganzen) en deels omdat dit geen duurzame maatregelen zijn (ze vergen ieder jaar een grote inspanning).

Vaak worden groepen ganzen verjaagd met ondersteunend afschot. Hierbij worden slechts enkele individuen gedood. Het idee is hierbij dat verjaging met afschot effectiever is vanwege de afschrikwekkende werking van het doden van enkele exemplaren en de associatie die vogels daardoor leggen met niet dodelijke verjaagmiddelen. Of verjaging met ondersteunend afschot inderdaad effectiever is dan verjaging alleen is niet helder. Er wordt vaak verondersteld dat verjaging zonder afschot minder effectief is, maar onderzoek heeft deze verwachting voor ganzen en smienten niet eenduidig kunnen aantonen (Kleijn et al. 2009). Hoe succesvol verjaging zonder afschot is hangt bovendien geheel af van de manier en intensiteit van de verjaagmethode (Kleijn et al. 2009). De effectiviteit van verjaging met en zonder afschot laat zich dus lastig vergelijken, maar er kan zeker niet op voorhand worden gesteld dat verjaging met afschot altijd effectiever is. Een bijkomend probleem is dat Meerkoet zeer snel gewenning laat zien aan verschillende vormen van visuele en akoestisch afschrikmiddelen. Zelfs voor de afschrikwekkende werking bij ondersteunend afschot lijkt gewenning op te treden (Gerritse 1976).

Er worden hier een aantal mogelijke maatregelen genoemd die, al dan niet in combinatie met eerder genoemde maatregelen in de handreiking faunaschade, de schade door groepen Meerkoeten kunnen beperken. Het beste werken maatregelen die de eigenschappen van het gebied minder geschikt maken voor Meerkoeten. Zo zouden smallere sloten en schralere graslanden waarschijnlijk zeer goed werken, maar deze aantasting van het landschap en de functionaliteit van de graslanden is niet gewenst.

- Een alternatief op de flitsmolen is de FireFly Bird Diverter, waarbij het reflecterende materiaal op de bakenkaart daglicht tot in het UV spectrum reflecteert en verspreid. De FireFly werkt ook ’s nachts en zou om deze reden ook goed kunnen werken bij het afschrikken van trekkende Meerkoetgroepen. Er is een pilotstudy uitgevoerd in opdracht van het Faunafonds om de effectiviteit van de FireFly te testen op schade aan fruitteelt (van den Bremer 2009), met gunstige voorlopige resultaten. Er zijn nog geen uitgebreide testgegevens beschikbaar. Een mogelijk risico blijft dat ook hierbij gewenning optreedt bij Meerkoeten.
- Afschrikken op het open water; door de Meerkoeten te verstoren terwijl deze zich hebben terug getrokken op het veilig geachte open water wordt het schrikeffect vergroot (Gerritse 1976). Hierbij kan het beste een aantal schoten in het wateroppervlak geplaatst worden tussen een grote groep Meerkoeten. Een nadeel is dat er waarschijnlijk nog steeds een vrij grote inspanning

geleverd moet worden om de graasintensiteit af te laten nemen (meerdere malen per dag beschieten) en er treedt nog steeds verstoring door geluid naar omliggende gebieden op (dit kan ongewenst zijn wanneer het hier een natuurgebied betreft met veel rietvogels). Het risico hierbij is wederom gewenning.

- Afrasteren van percelen; deze methode van habitatbeheer werkt goed voor Meerkoeten (Gerritse 1976) en ganzenkuikens (Voslamber 2010). Dit kan ook mogelijk deels verklaren waarom bijvoorbeeld de polders bij Amersfoort minder populair zijn, al was dit wel in combinatie met smallere sloten en steilere oevers. Deze methode is ook vrij duurzaam, maar vergt wel een éénmalige relatief hoge financiële inspanning.
- Actieve verjaging door mensen; deze methode blijkt nog steeds erg goed te werken (Gerritse 1976 en zie Vickery & Summers 1992 voor ganzen), al moeten mensen door gewenning de groep wel steeds dichter naderen. Vooral actieve verjaging door de groepen vogels met voertuigen en honden te naderen is succesvol om deze groepen van het schadeperceel te verjagen. Overigens betekent dit niet dat de groepen vogels duurzaam verjaagd worden, ze kunnen terugkeren of op naburige percelen verblijven. De inspanning is hierbij dus erg hoog maar hoeft niet per definitie hoger te zijn dan verjaging met ondersteunend afschot aangezien beide varianten in veel gevallen herhaald moeten worden.
- Het creëren/bevorderen van ruigere oevervegetatie; door de vluchtroute richting het open water minder toegankelijk te maken kunnen percelen minder geschikt gemaakt worden voor grote groepen Meerkoeten. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat de oevers nabij de Demmerikse Kade in Vinkeveen al vrij ruig begroeid zijn met Zwanenbloem, riet, gele lis en zuring en dat hier toch nog steeds schade door Meerkoeten voorkomt.
- Het gebruik van een irriterende smaakstof in een ruime zone vanaf de oever. De vieze smaakstof maakt dat grasland minder geschikt is voor Meerkoet om op te foerageren en kan zeker ook afwerend werken. Het nadeel is dat er wel een garantie moet zijn dat de smaakstof verdwenen is wanneer er weer door vee op het grasland gegraasd moet worden of wanneer gehooid wordt. Ook kan het feit dat er veel gras behandeld moet worden een nadeel zijn omdat dit relatief hoge kosten met zich mee kan brengen afhankelijk van de kosten van de werkzame stof. Naar de effectiviteit van deze maatregel zou nog nader onderzoek gedaan moeten worden. Een proef met actief koolstof bleek niet het gewenste resultaat te geven (van der Jeugd et. al. 2006), maar de mogelijkheden zijn nog niet uitputtend onderzocht.

Een belangrijke algemene opmerking in dit kader is dat het in de regio's Vinkeveen en Polsbroek/Montfoort nadrukkelijk niet gaat om slechts een paar geschikte percelen temidden van ongeschikte percelen. Het risico is aanwezig dat wanneer het lukt om een perceel minder geschikt te maken, de groep Meerkoeten naar het naastgelegen perceel trekt wat nu relatief geschikter wordt. Het is zeer de vraag of de kosten voor bijvoorbeeld het afrasteren van alle geschikte percelen in Vinkeveen, in verhouding staat tot de geleden schade.

8. Literatuur

BIJLSMA R.G., F. HUSTINGS & C.J. CAMPHUYSEN 2000. Avifauna van Nederland deel 2, Algemene en schaarse vogels van Nederland. GMB/KNNV, Haarlem/Utrecht.

BOPP. P. (1959) Das Blesshuhn. Wittenberg Lutherstadt.

VAN DEN BREMER L., P. DE BOER & O. KLAASSEN. 2009. Preventie van vogelschade bij fruitbedrijven. Verkennende veldtoets met de FireFly Bird Diverter op bedrijven met Conference peren. SOVON-onderzoeksrapport 2009/14. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

CONOVER, M.R. & CHASKO G.G. 1985. Nuisance Canada goose problems in the eastern United States. Wildlife Society Bulletin 13, 228-233

GERRITSE, W. 1976. Meerkoetenschade. Het Vogeljaar 24: 3-9.

VAN DER JEUGD H.P., B. VOSLAMBER, C. VAN TURNHOUT, H. SIERDSEMA, N. FEIGE, J. NIENHUIS & K. KOFFIJBERG. 2006. Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei? SOVON-onderzoeksrapport 2006/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

KLEIJN D., H.A.H. JANSMAN, J.G. OORD & B.S. EBBINGE. 2009. Evaluatie Opvangbeleid 2005-2008 overwinterende ganzen en smienten. Deelrapport 9. Effectiviteit verjaagmethoden in foerageergebieden met speciale aandacht voor verjaging met ondersteunend afschot. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1792.

OORD, J.G., 2009. Handreiking Faunaschade. Faunafonds, Dordrecht.

SCHOON, R. (2008) Faunabeheerplan 2009-2014. Faunabeheereenheid Utrecht, Veenendaal

SPEEK B. & A. SPEEK. 1984. Thieme's vogeltrekatlas. Thieme, Zutphen.

SUMMERS R.W. & HILLMAN G. 1990. Scaring Brent Geese *Branta bernicla* from fields of winter wheat with tapes. Crop Protection 9: 459-462

VICKERY, J.A. & R.W. SUMMERS 1992. Cost-effectiveness of scaring brent geese *Brantha b. bernicla* from fields of arable crops by a human bird scarer. Crop Protection 11 (5): 480-484.

VOSLAMBER, B. 2010. Pilotstudie Grauwe Ganzen (Anser anser) De Deelen, 2007-2009. Onderzoek naar het uitrasteren van een broedpopulatie Grauwe Ganzen met als doel de populatie te beperken en landbouwschade te verminderen. SOVON-onderzoeksrapport 2010/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Bijlage

Kaarten met verspreiding Meerkoeten en getaxeerde schade binnen de Provincie Utrecht (2004-2009)

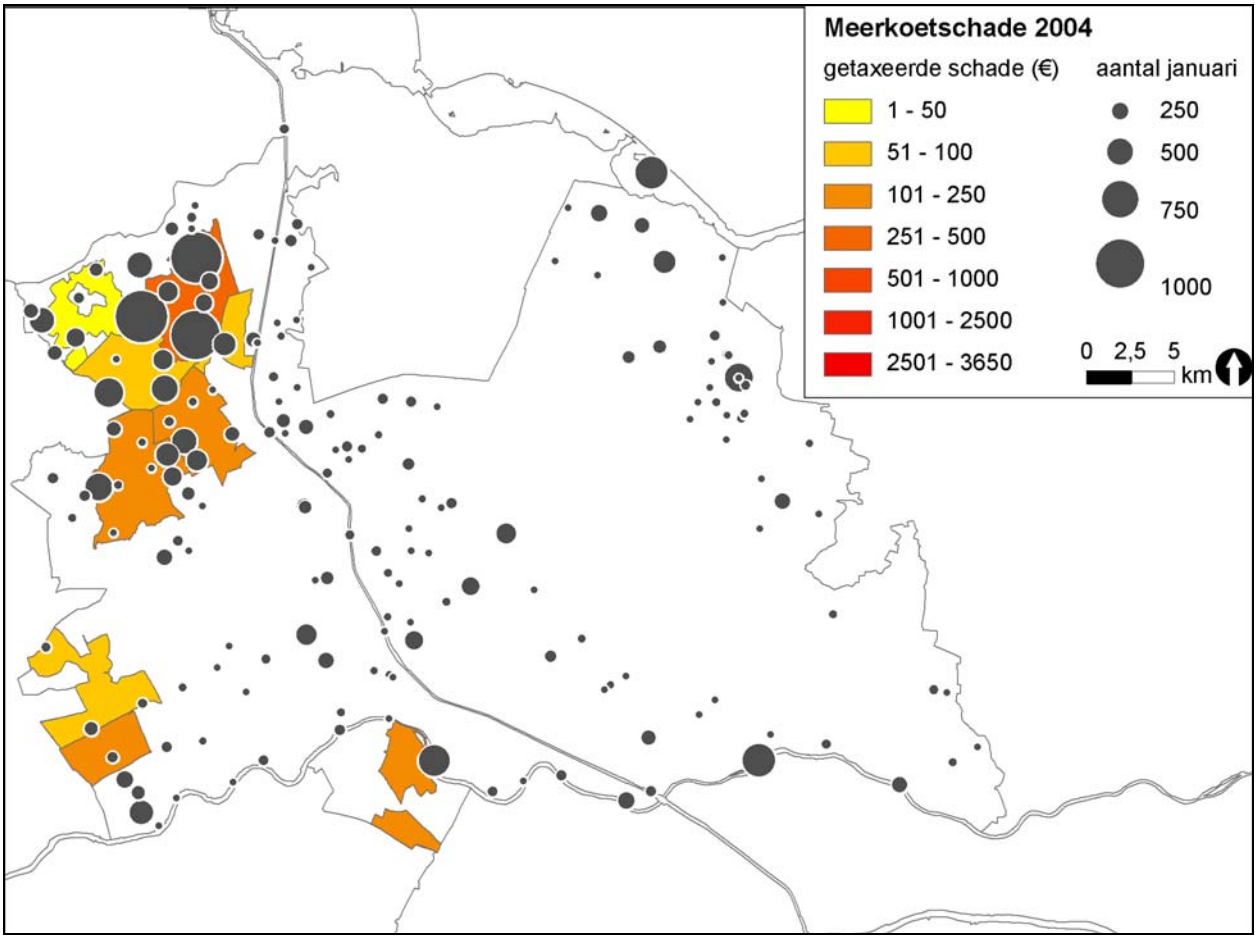

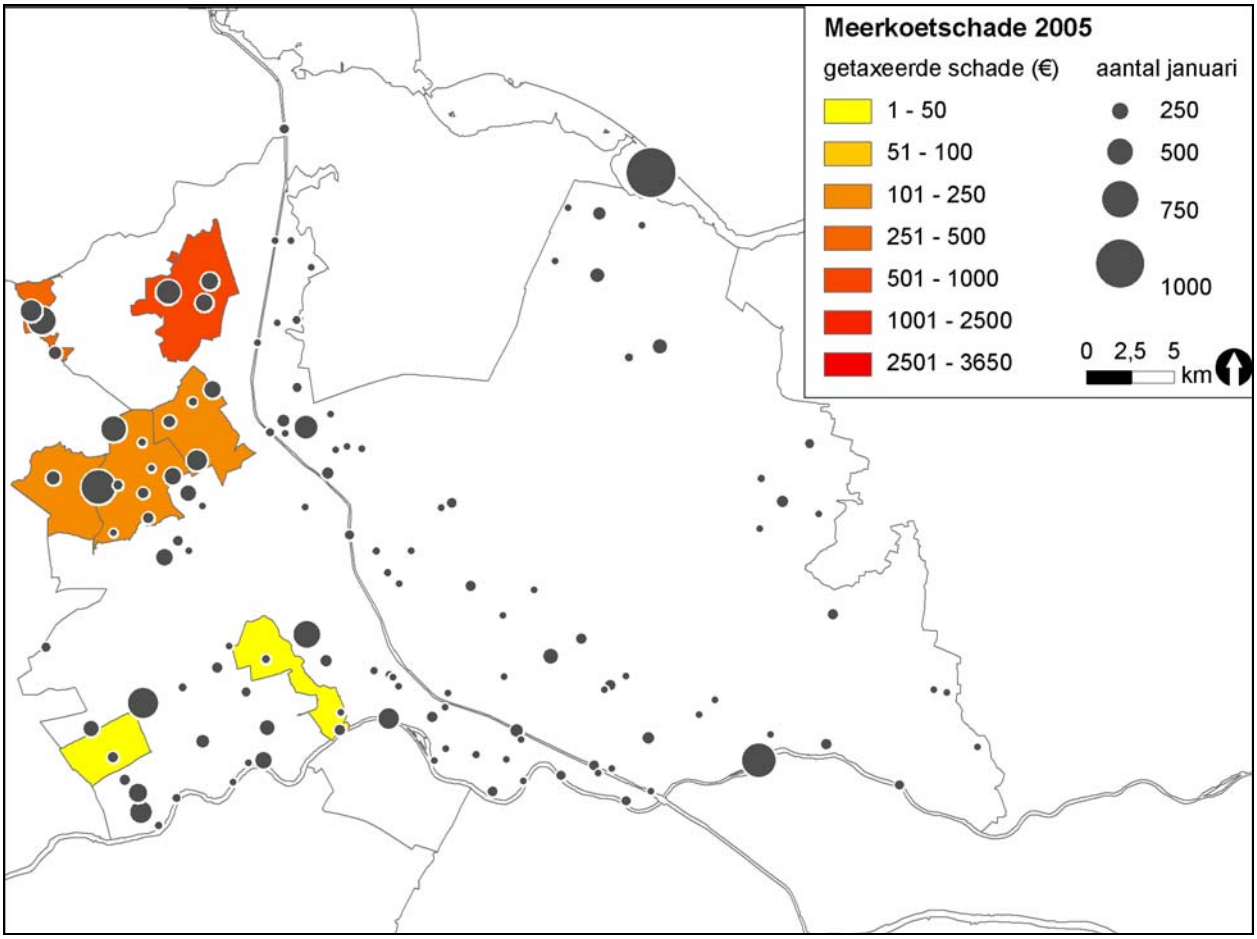
Meerkoetschade 2005
getaxeerde schade (€)
1 - 50
51 - 100
101 - 250
251 - 500
501 - 1000
1001 - 2500
2501 - 3650
aantal januari
250
500
750
1000
0 2,5 5
km

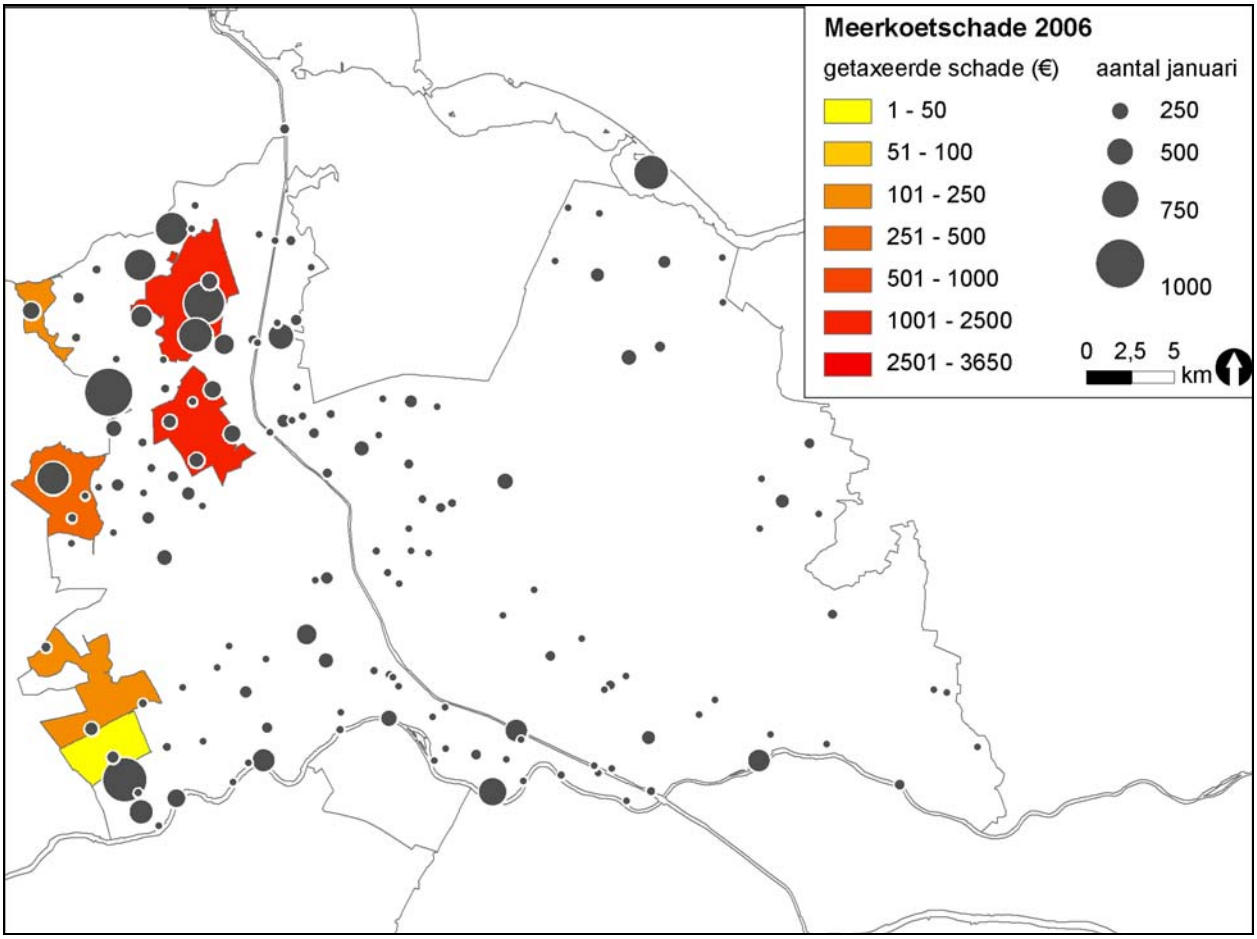
Meerkoetschade 2006
getaxeerde schade (€)
1 - 50
51 - 100
101 - 250
251 - 500
501 - 1000
1001 - 2500
2501 - 3650
aantal januari
250
500
750
1000
0 2,5 5
km

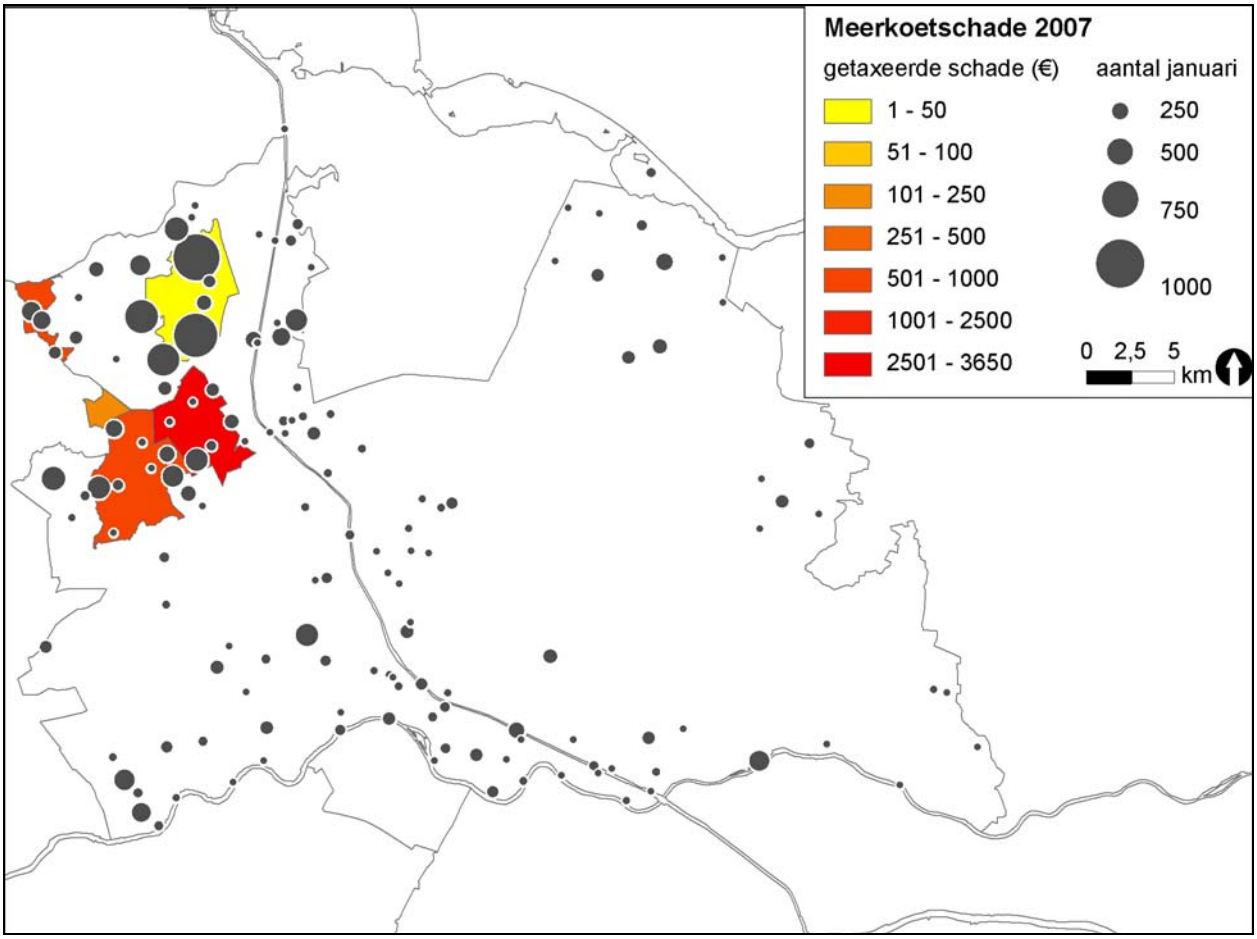
Meerkoetschade 2007
getaxeerde schade (€)
1 - 50
51 - 100
101 - 250
251 - 500
501 - 1000
1001 - 2500
2501 - 3650
aantal januari
250
500
750
1000
0 2,5 5
km

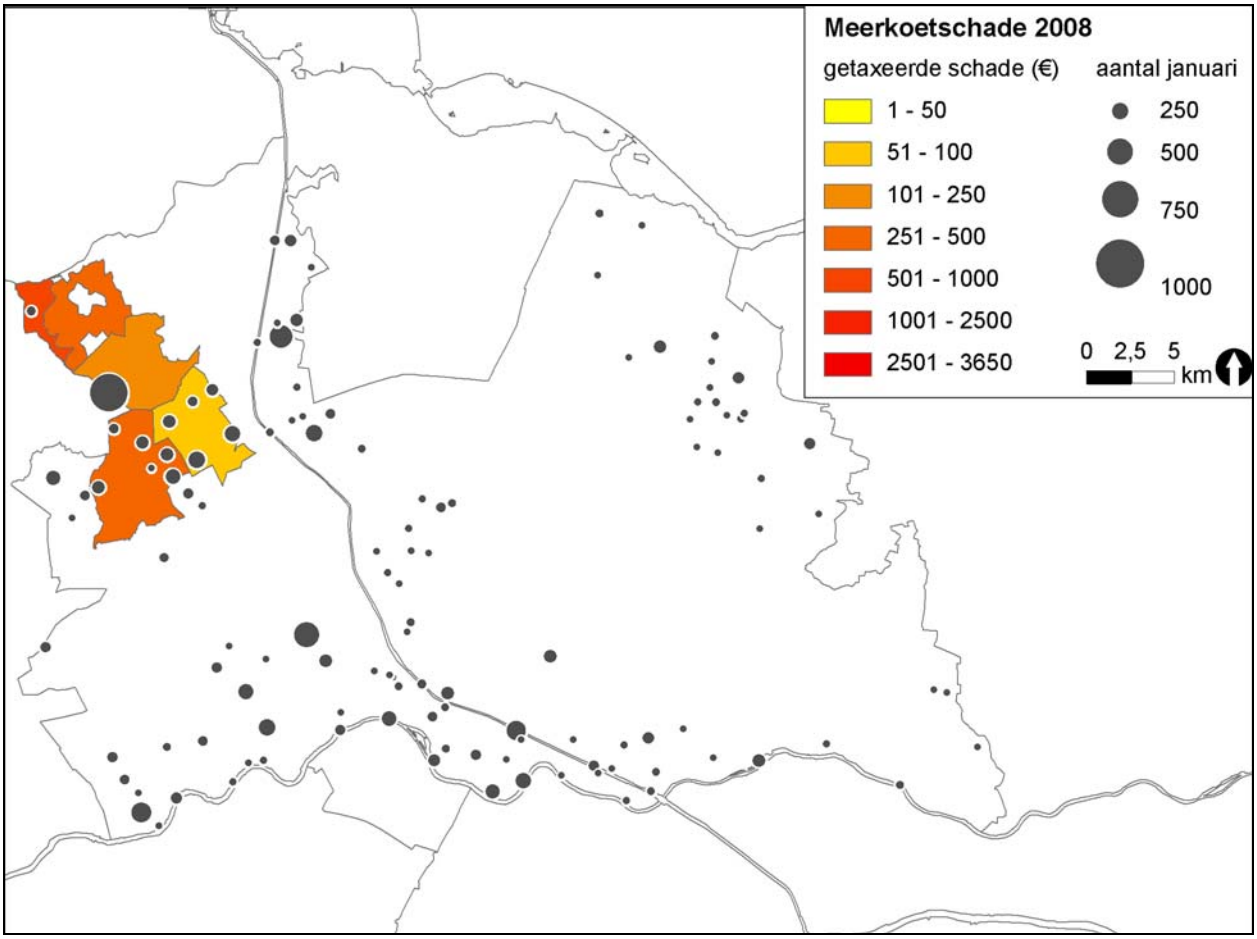
Meerkoetschade 2008
getaxeerde schade (€)
1 - 50
51 - 100
101 - 250
251 - 500
501 - 1000
1001 - 2500
2501 - 3650
aantal januari
250
500
750
1000
0 2,5 5
km

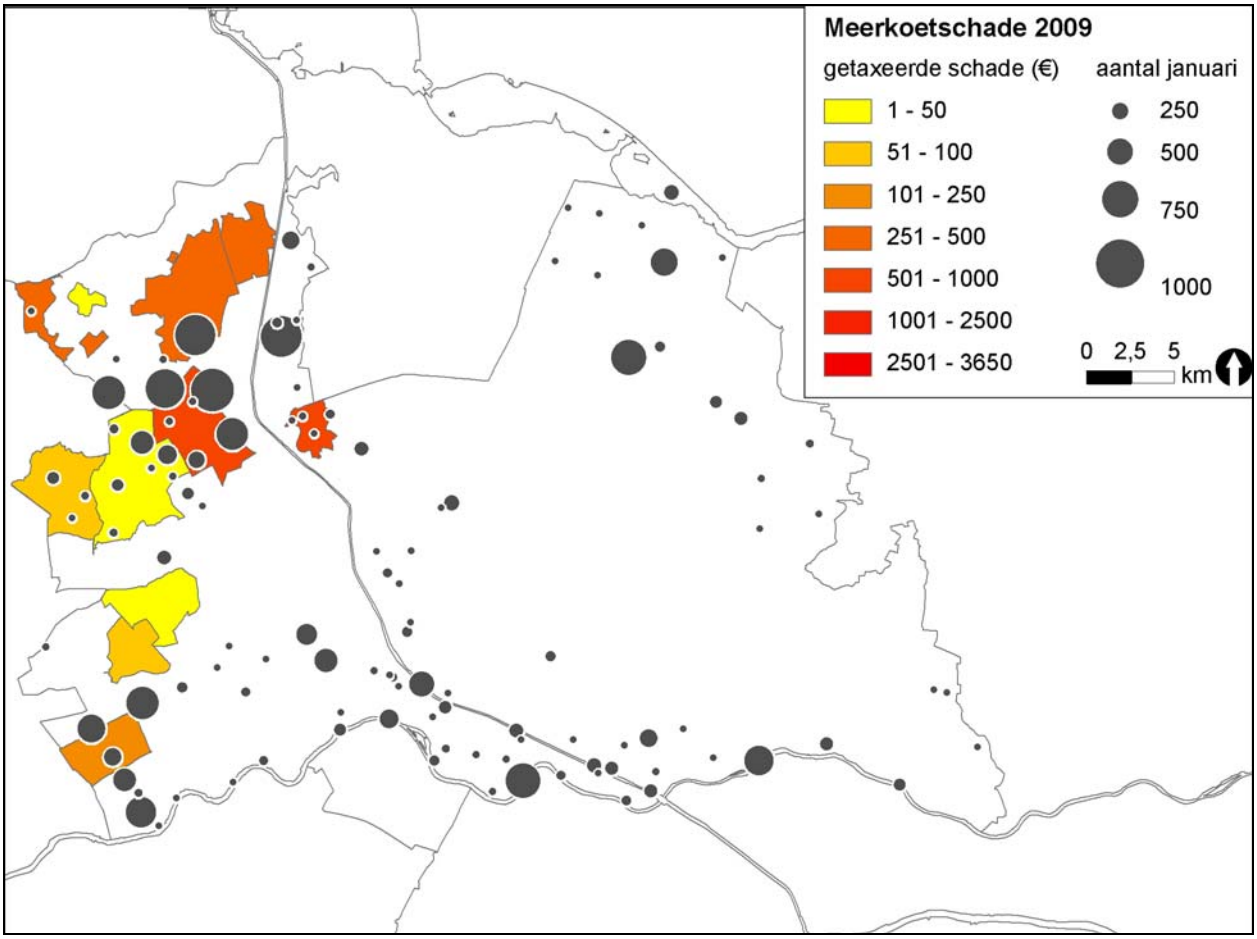
Meerkoetschade 2009
getaxeerde schade (€)
1 - 50
51 - 100
101 - 250
251 - 500
501 - 1000
1001 - 2500
2501 - 3650
aantal januari
250
500
750
1000
0 2,5 5
km